

Вважаємо, що висвітлення змісту моніторингу професійної діяльності викладачів факультету історії та географії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка дозволило виявити ті суттєві чинники впливу, зв'язки і залежності професійно-значущих якостей, які в цілісній єдності визначають професійну майстерність викладача вищого педагогічного закладу. При цьому важливим є розвиток принципово нових психологічно-комфортних способів взаємовідносин викладачів і студентів, які поширюючись на сферу їх спілкування і діяльності, зумовлюють якісно нове ставлення до формування професійної компетентності майбутнього вчителя та процесу професійного самовдосконалення викладача.

Список використаної літератури

1. *Ляшенко О.І.* Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О.І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1 (46). – С. 5-12.
2. *Хоменко А.В.* Суб'єкт-суб'єктні відносини як основа реалізації сучасної парадигми вищої освіти в Україні / А.В. Хоменко // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Випуск 2 (64). – Полтава, 2015. – С. 61-69.
3. *Хоменко А.В.* Студентоцентризм як принцип модернізації вищої школи / А.В. Хоменко // Людина, природа, техніка у ХХІ столітті: матер. Міжнар. науково-практ. конференції (м. Полтава, 17-18 листопада 2016 р.) м. Полтава: ПДАА – С. 62-63.

Тетяна Андрєєва

СВІТОГЛЯДНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ЯКОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

З моменту свого зародження і по теперішній час професія вчителя була і залишається однією з найскладніших професій людства. На кожному етапі розвитку людського суспільства оволодіння цією професією вимагало від вчителя різних знань, умінь і навичок, проте незмінною залишається мета цієї діяльності – виховання, навчання і розвиток підростаючого покоління.

В умовах ХХІ століття до професійної компетентності вчителя світове суспільство висуває нові вимоги у відповідності до кардинальних змін соціально-економічного, політичного, культурного, інформаційного розвитку світової цивілізації. Проте, разом із науково-технічним прогресом, стрімким розвитком цифрових технологій, прискореним темпом економічного зростання провідних країн світу відбуваються екологічна, соціально-культурна, антропологічна кризи. Це свідчить про проблеми у взаємодії Людини зі світом Природи, доцільності й виваженості людської діяльності, визначенні пріоритетів людського буття.

Значення для кожної людини знань про природу Землі, її населення, особливості господарювання й розвитку рідного краю важко переоцінити. У зв'язку з цим актуальним є розширення й поглиблення професійного світогляду майбутнього вчителя географії, оскільки від його ерудиції, використанні у навчально-виховному процесі ключових світоглядних положень гармонійного розвитку Людини і Природи залежить якість знань учнів, їхні погляди на важливість природоохоронної діяльності.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема вивчалася вітчизняними і зарубіжними вченими у таких напрямках: географічна підготовка майбутнього вчителя географії (А. Берлянт, О. Бурлака, А. Дамасевич, В. Некос, І. Проник, А. Сиротенко та ін.), формування професійного світогляду майбутнього вчителя (О. Антонова, В. Кузнецова, Н. Максимчук, О. Отич, Д. Пашенко, Я. Сікора та ін.), проблема професійної компетентності майбутнього вчителя географії (О. Бондаренко, О. Бугрій,

Л. Вішнікіна, Ю. Вторнікова, О. Козаков, М. Криловець, Л. Покась, Л. Пуховська, Ю. Шапран, Т. Япринець та ін.).

Мета нашого наукового пошуку полягає у з'ясуванні ролі й основних структурних компонентів світоглядної компетентності майбутнього вчителя географії як засобу реалізації якості його фахової підготовки.

Аналіз наукових праць показує, що на сьогодні одним із ключових питань трансформації вищої педагогічної освіти в Україні є питання якості підготовки фахівців. Увага вчених і вчителів-практиків до пошуку шляхів, методів і засобів вирішення даної проблеми визначається, насамперед, стрімким розвитком інформаційних технологій, науково-технічним прогресом в цілому, що безпосередньо впливає на якість буття кожної людини в цивілізованому світі.

Результати наукових праць Л. Вішнікіної, Г. Гордашевської, М. Криловця, В. Саюк, О. Топузова, О. Тімець, А. Шуканової, Т. Япринець та інших показують, що особливостями процесу підготовки майбутнього вчителя географії в контексті модернізації вищої педагогічної освіти є:

- по-перше, цілісність і неперервність процесу підготовки вчителя-географа, формування в нього географічної і методичної культури;
- по-друге, спрямованість підготовки на формування готовності майбутніх фахівців не тільки до засвоєння основ географічних наук, оволодіння системою професійних педагогічних компетентностей, але й творчого їх використання у професійній діяльності в умовах динамічного розвитку соціуму;
- по-третє, підвищення ролі самоосвіти на основі запровадження системи інноваційних педагогічних інформаційно-комунікаційних технологій.

Ми цілком поділяємо умовивід Л. Вішнікіної та Т. Япринець, які вважають, що підготовка майбутнього вчителя географії третього тисячоліття на основі світоглядної компетентності є визначальною, оскільки саме такий підхід дає змогу розв'язати проблеми, пов'язані з потребою забезпечення якісної географічної освіти і неможливістю забезпечити її традиційними методами [2].

Сучасна педагогічна наука визначає «професійну компетентність» як «інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [1, с. 722]. У зв'язку з цим сутність світоглядної компетентності майбутнього вчителя географії ми розглядаємо крізь призму двох понять – «професійний світогляд майбутнього вчителя географії» і «професійна компетентність майбутнього вчителя географії».

Професійний світогляд майбутнього вчителя географії пов'язується нами, насамперед, із системою набутих за час навчання фахових знань, умінь і навичок; поглядів на визначальну роль професії вчителя у третьому тисячолітті у розвитку світової спільноти; переконанні у важливості навчання і виховання підростаючого покоління на основі збереження гармонії цивілізаційного розвитку і розвитку світу природи.

Результати сучасних наукових антропологічних досліджень свідчать про те, що головним завданням формування Людини ХХІ століття є розвиток планетарного типу мислення особистості, що розвиває гуманістичне світобачення, єдність національної і світової культури в універсальній цілісності Всесвіту.

На шляху свого становлення планетарне мислення пройшло два етапи:

- перший (XIX ст.), коли людина в навколишньому середовищі сприймає тільки один рівень розвитку – самої себе, задоволення лише власних індивідуальних й особистісних потреб;

– другий (кін. XIX – поч. XX ст.), коли людина усвідомлює значущість навколишнього середовища для власного розвитку і діє на основі принципу «не стільки брати, скільки давати» [3].

Одним із перших, хто притримувався думки про необхідність розвитку планетарного мислення людини був видатний учений світового значення В. Вернадський, який ще на початку XX століття прагнув на основі теоретичних знань створити концепцію переходу біосфери в ноосферу – вищої оболонки Землі, яка охоплює свідомість і розумову сфери людини і є оболонкою взаємодії природи і суспільства. В. Вернадський в ході своїх досліджень робить висновок, що людство у своєму розвитку перетворюється у нову, могутню геологічну силу, яка здатна змінити планету [3; 4].

Подібної концепції притримується вчений В. Делія, який стверджує, що людина XXI століття – це високодуховна особистість, яка володіє інноваційним мисленням та екологічною культурою, спрямованою одночасно на забезпечення власних духовно-інтелектуальних потреб і при цьому на збереження екологічної цілісності планети [4].

Ми притримуємося думки вчених і вважаємо, що розвиток планетарного мислення є як головним чинником якості й ефективності професійної діяльності вчителя географії, так і ключовим пріоритетом його формування в учнів в процесі вивчення географічних дисциплін.

Таким чином, провівши змістово-порівняльний аналіз наукових праць [2; 3; 4, 5], під світоглядною компетентністю майбутнього вчителя географії ми розуміємо набуту у процесі фахової підготовки цілісну систему наукових знань, професійних умінь і навичок, професійних поглядів, переконань та ідеалів, що визначаються рівнем розвитку планетарного мислення вчителя і ґрунтується на сучасній географічній картині Світу та взаємозв'язках між її компонентами.

Проведений аналіз наукових праць надав можливість нам виокремити основні структурні компоненти світоглядної компетентності майбутнього вчителя географії. До них ми відносимо:

– *інформаційно-змістовий компонент*, що включає систему набутих за час навчання професійних фахових знань, умінь і навичок; осягнення провідних світоглядних ідей географічної науки; готовність до їх використання в процесі навчання і виховання учнів; оволодіння системою самоосвіти як чинником розвитку розумових здібностей; розуміння мінливості географічної картини світу у сучасних умовах та важливості мобільності власної інтелектуально-практичної діяльності;

– *емоційно-ціннісний компонент*, який розкриває сутність і особливості професійних світоглядних поглядів, переконань та ідеалів майбутнього вчителя географії. Цей компонент передбачає наявність у нього власних, підкріплених науковими фактами поглядів на цінність і значущість розвитку й трансформації географічних об'єктів, процесів та явищ для доцільної й ефективної регуляції взаємодії людського суспільства і світу природи. Безумовним ідеалом для майбутнього вчителя географії, тим рушійним чинником, що визначає життєву орієнтацію суб'єкта у всіх сферах діяльності є гармонія Людини і Природи, що виступає першоосновою екоцентричного типу екологічної свідомості його особистості;

– *формуючо-перетворюючий компонент*, сутність якого полягає у готовності майбутнього вчителя географії до формування в учнів планетарної свідомості на основі вивчення системи географічних наук. «Майстерність педагога зароджувати у свідомості підрастаючого покоління світоглядне бачення світу і планетарне мислення є запорукою не лише гармонійного розвитку особистості індивіда, а й ознакою вчителя до готовності виконувати своє призначення на всі сто відсотків» [5, с. 3].

Таким чином, світоглядна компетентність майбутнього вчителя географії виступає головним засобом реалізації якості фахової підготовки, показником зрілості світоглядної

культури його особистості й сприяє формуванню в учнів планетарної свідомості й планетарного мислення.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, гол. ред. В.Г.Кремень. – Київ: «Юрінком Інтер». – 2008. – 1040 с.
2. Вішнікіна Л., Япринець Т. Психодидактичні умови формування географічної компетентності / Л. Вішнікіна, Т. Япринець // Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи : збірник наукових матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. (17 травня 2017 р., м. Полтава). – Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2017 – С. 26-29.
3. Лузік Е. Теоретико-методологічні аспекти формування планетарного мислення як основи оновлення змісту сучасної вищої освіти України / Е. Лузік // Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал. – 2014, Вип. 9. – С. 48-54.
4. Тімець О. Розвиток планетарного мислення майбутнього вчителя географії як основи його професійного становлення / О. Тімець // Рідна школа. – 2008. – № 11 – С. 55-57.
5. Покась Л. Шляхи формування компетенцій у старшокласників на уроках географії / Л. Покась // Географія та економіка в сучасній школі – 2012. – № 6 – С. 2-5.

Аліна Закладна

САМООСВІТА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ І СТРУКТУРА

Серед соціальних інститутів світового суспільства освіта займає одну з провідних позицій, оскільки від її якості залежать темпи економічного зростання; політичний, культурний та соціальний прогрес кожної країни, що в цивілізаційному вимірі визначає її статус з-поміж інших. Сучасна школа потребує вчителя-професіонала з планетарним типом мислення, широким колом світоглядних, духовно-моральних, інформаційних компетентностей. Процес самоосвіти при цьому виступає необхідною складовою його системного професійного зростання протягом життя, допомагає розширювати й поглиблювати власний світогляд шляхом самовдосконалення.

Це положення закріплено у нормативно-правових документах, що регламентують діяльність закладів загальної середньої та вищої освіти в Україні. Так, зокрема в Законі України «Про освіту» (2017 р.) зазначається, що професійний розвиток педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. У Концепції Нової української школи (2016 р.) визначено: творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема досліджувалася вітчизняними і зарубіжними вченими за такими напрямками: особливості педагогічної професії в історичній ретроспективі обґрунтовували у своїх творах Г. Ващенко, А. Дістервег, Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.; аспекти професіограми сучасного вчителя досліджували І. Зимня, О. Киричук, В. Крутецький, П. Павленок, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.; окремі питання процесу самоосвіти вчителя розкриваються в наукових працях С. Гергуль, Л. Глушко, М. Мізюк, В. Смірнова, С. Стельмаха, Г. Щукіної та ін.

Метою нашого наукового пошуку є висвітлення сучасного контексту самоосвіти вчителя як чинника якості його професійної діяльності та виокремлення структурних компонентів даного процесу.